

על הטרנספר

דמות הצל המשוטטת בשולי העימות הישראל-פלסטיני, בשולי הוויכוח הציבורי הישראלי, ובשולי היחסים בין יהודים לערבים בישראל

רוביק רוזנטל

הראיון עם בני מוריס שהופיע לפני זמן מה במוסף "הארץ" החזיר אל השיח הישראלי את מושג הטרנספר. האדרת הלשונית שלבש כאן בני מוריס דומה, אבל הגברת היי תה שונה לגמרי. מוריס ההיסטוריון קבע, שבמהלך מלחמת 1948 בוצעו כלפי הפלסטינים פעולות שאפשר להגדירן כטרנספר, ובהחלט שלא מרצון. הוא הוגדר פוסט-ציוני, אבל הוא בסך הכל היה היסטוריון הגון. הפעם הטרנספר

הופיע מפי מוריס בדמותו הערכית, כרעיון, כמשאת נפש, ולמרה ההפתעה תמך מוריס ברעיון "בתנאים מסוימים". מוריס בחר כאן להשתתף בוויכוח במקום לתעד אותו.

יש כאן אפוא שני דיונים. הראשון, האם היה טרנספר, או אם היה הטרנספר רעיון פעיל בהנהגת היישוב. דומה שהדיון הזה מוצא. היום אי אפשר להתעלם מכך שחלק מן המהלכים שנקט היישוב היהודי במהלך 1948 היו מהלכי גירוש יזומים. הקלישה שלפיה "מנהיגי ערב הורו לכולם לברוח" מתארת רק חלק מן התמונה.

הדיון השני הוא אם הטרנספר הוא רעיון לגיטימי במסגרת הניסיונות לסיים את הסכסוך. אין קשר בין שני הדיונים. מן העובדה שהיה סוג של טרנספר ב-1948 או שבגוריון תמך בטרנספר (על פי ציטוטיו החוזרים של השר זאבי) אין לגזור מסקנה ערכית, לא ביחס לעבר ובוודאי לא ביחס למציאות של המאה ה-21. הדיון הזה, מכל מקום, לא מוצא ולא נעלם. הוא דמות צל המשוטטת בשולי העימות הישראל-פלסטיני, בשר לי הוויכוח הציבורי הישראלי, ובעיקר בשולי היחסים בין יהודים לערבים בישראל.

דום לערבים בישראל. לרעיון הטרנספר יש כידוע מפלגה. רחבעם זאבי הקים אותה והוציא את הטרנספר מארון המילים האסורות. הוא גילה שאפשר לקבץ לכל היותר שלושה מנדטים סביב הרעיון. ממשיכו ממעטים להשתמש בטרנספר בגלוי ונמנעים מלה"פוך אותו לסיסמה מובילה, ודאי לא היום, כשהם חלק ממערך פוליטי רחב יותר.

טרנספר נשארה מילה רעה, מילת טאבו, אך היא לא נעלמה מהשיח, ולא רק בזכות ראיון מקרי עם בני מוריס בעקבות ספרו החדש. היא לא נעלמה מפני שהיא עדיין אחד משלושה מושגים היוצרים את הפרדיגמה של הדיון האידיאולוגי-פוליטי על פתרון הסכסוך. בפרדיגמה זו שלושה מושגי יסוד שאפשר להניח אותם על קו מושגי רצוף:

מדינה דרלאומית: מונח שכמעט אינו נשמע היום, אך זכה להרבה פרשנות בעבר. תחילתו כחזון שלום נצחי של השמאל לפני קום המדינה, המשכו ברעיון של "מדינה חילונית דמוקרטית" שהעלו דווקא הפלסטינים, והוא מהדהד גם בנוסח המחמיר של "מדינת כל אזרחיה". פה ושם הוא נשמע אפילו כרעיון של הימין, החותר להישאר עם ארץ ישראל השלמה בלי לשלוט על עם זר.

שתי מדינות לשני עמים: במילים אחרות זה רעיון החלוקה, ההפרדות או ההינתקות. זוהי כמעט ההצגה היחידה היום בשוק הרעיונות הפעילים, וכל מנהיג או מפלגה מוצאים לה את הניסוח המתאים.

טרנספר: אפשרות זו סמויה לכאורה מן העין, אבל צצה בכל סיבוב. הטרנספר משמעותו שבין הים והירדן יהיו (כמעט) רק יהודים, וכך יפתרו באחת שאלת הדמוקרטיה ושאלת המדינה היהודית.

כל עוד לא תנצח אחת משלוש האפשרויות בפרדיגמה (אלא

אם, כפי שטען השר אפי איתם בראיון אחר, תצוץ יש מאין "פרדיגמה חדשה"), יישאר הטרנספר איתנו. אבל לטרנספר כשותף סמוי לדיון יש מחיר כבד. היות שהוא מנותק מן המציאות (הדוגמאות ההיסטוריות לטרנספר אינן רלוונטיות ואינן עומדות במבחן ההשוואה), הוא יוצר אבק של אשליה סמויה בקרב ציבור יהודי גדול. "אולי, בסיטואציה כזו או אחרת, לא יהיו כאן ערבים". על כן "אולי יש זמן". מחיר נוסף הוא שנוכחותו הסמויה של הטרנספר היא כתם, סמוי אמנם, על מוסדותיו של הרעיון הציוני ומימושו. כתמים כאלה יש, כידוע, גם בלעדיו.

המחיר השלישי הוא בהשלכתו של רעיון הטרנספר על הערבבים בישראל. כל עוד הרעיון הזה חי, פירוש הדבר הוא שלא השלמנו עם קיומו של מיעוט ערבי בתוכנו. לא השלמנו עם כך שהערבים בישראל הם אזרחים לכל דבר, שאזרחותם וזכויותיהם אינן מותנות בעניין כלשהו. גנדי דווקא הקפיד לטעון שרעיון הטרנספר שלו אינו חל על ערביי ישראל, אך הרעיונות של מוריס מותירים כאן עמימות. אם הבעיה היא ערבים בתוכנו, והטרנספר לגיטימי "בתנאים מסוימים", אין חשיבות לגבול ולאזרחות.

עוד גורם השומר על נוכחותו של הטרנספר בשיח הישראלי הוא הטיעון של המתנחלים, שפינוי התנחלויות הוא טרנספר, ועל כן, אם אפשרות זו "רעה באופן מוחלט", חל הדבר גם עליהם. ברמת החוויה האישית, של מי שחי בביתו כבר שלושים שנה ומגדל ילדים ונכדים, יש תוקף לדיבורים על פינוי התנחלויות כטרנספר. בכל יתר ההיבטים, וכאשר בוחנים את משמעותו ההיסטורית-פוליטית של הטרנספר והטיעונים לקיומו, השימוש בסימטריה הזו בידי המתנחלים הוא, במקרה הטוב, מניפולטיבי. אבל זה נושא לדיון אחר.

הכותב הוא בעל טור אישי ב"מעריב"

תקשורת מדווחת או תקשורת ממלכדת?

סוגיות חוסר השיוויון הן בתוך החברה היהודית והן בין החברה היהודית לערבית מטופלות באמצעות הדימוי של "המסכן" בחברה

טלי ליפקין-שחק

בשבועות האחרונים, בתפר שבין סיכומי סוף שנה, אישור תקציב המדינה והתחזיות לשנה החדשה, נאלצה העיתונות הערבית להתייחס לשיח הישראלי ועם ההשלכות החברתיות של הנתונים הקשים. צומת בעייתי כזה הוא נקודת מבחן ליכולתה של התקשורת לסקר את הנושאים הללו, אבל המבחן המשמעותי יותר לעמידתה של התקשורת במחויבות שלה לצרכניה מצוי באורך הנשימה, ברצינות הגישה ובדבוקת במשימה של הדימוי היומיומי, המתמשך, המלווה והעוקב, בכל יום מימות השנה.

נתונים כלכליים ומצוקות חברתיות הם לא נושא סקסי. הכברת מספרים והכבדה במידע בעל גוון דרשני ונימה אפר קליפטית הם סוג של טרחה המייגעת הן את המוסר והן את התופס במשחק הזה. בעידן הרייטינג, בממלכת הקליפ המבזקי ובתרבות הקפסולה הורגל הצרכן לקבל את המידע לעוס, מתומצת וכותרתי. העיתונות משקפת את ההרגל הזה וגם

תורמת את שלה להיווצרותו. אם כך, איך מצליחה התקשורת להישאר נאמנה לתפקידה המדויק והמפרש, בלי לייגע יותר מדי את הלקוח? איך עושים את זה?

אחת המלכודות שלתוכה אנחנו נופלים, פח יקוש שטמנו בעצם לעצמנו בהרגלים שיצרנו והקנינו, הוא הפיתוי ללכת על הגוון הצהוב. ההנחה היא שצהוב מושך, צהוב מוכר, ולכן צהוב מנצח. חוסר השוויון הכלכלי והקיפוח החברתי, על כל השלכותיו החמורות, בין אם בחברה היהודית ובין אם בין החברה היהודית לערבית, מטופל באמצעות בניית הדימוי של "המסכן" בחברה, שרטוט תמונת עוני סטריאוטיפית והשפ"ת האובייקט. גם אם אנחנו מאמינים שהעיתונות בזמנים האלה עדיין רואה חובה קדושה לא רק לדווח או למכור, אלא גם להשפיע על דעת הקהל, לעצב את סדר היום ואולי אפילו לו לחולל תמורות, מותר להעריך שחלק מהאמצעים שהיא נוקטת בדרך אל המטרה מזיקים למטרה הזאת יותר משהם מועילים לה. בהינתן כוחה של התקשורת להשפיע, היא מעצבת את הדימוי של העוני, מייצבת ומקבעת את הפערים, את הדעות הקדומות ואת הניצול.

מוכרח להיות יותר מדרך אפקטיבית אחת להביא את העולות החברתיים ואת הפערים הכלכליים אל תודעת הציבור. ודאי יש יותר מטרק אחד בשרוולה של התקשורת לנער

נע את העריסה שבה מתנמנים להם בשלווה פסטורלית דעת הקהל יחד עם תחושת השליחות הלא-ממשקיימת של נבחר הציבור. בלי לחץ מן התקשורת נוהגים נבחר הציבור כאילו אין להם בפני מי למסור דין וחשבון ואף אחד לא דורש מהם תשובות. התמיהה שנדרשים לה לא אחת הפובליציסטים נוכח האדישות מצד הציבור וקהות-הלב מצד השלטונות היא מעושה, שכן לתקשורת יש חלק נכבד בטיפוח האדישות והקהות בישראל של שנת 2004, על רעביה וענייה. הטיפול בהלם, באמצעות תמונות של עוני מרוד ומעליב, חשיפתם של החלשים כקופיפי קרקס לצורך פרסום הנתונים אולי עושה משהו, אבל לבטח לא עושה מספיק וכנראה גם גורמת נזק.

הטיעון הרווח מניח שדווקא מתוך תחושת השליחות של העיתונות, נוכח הדחיפות בקידום העניינים הכלכליים-חברתיים והטיפול בהם, ראוי ומוצדק לנקוט את כל האמצעים כדי להגיע אל המטרה של לכידת דעת הקהל. השאלות שצריכות להישאל כל יום הן אם אכן כל האמצעים שרבים, אם מאזן האינטרסים השונים המרכיבים את סך המוטיבציה לטייפול בנושאים האלה עושה חסד עם הנושא, ואם דינו רוב הזמן די נקיות. להרבה יותר מזה יהיה מוגזם לשאוף.

הכותבת היא בעלת תוכנית יומית ב"רדיו ללא הפסקה"